

WHO UNDERSTANDS THE LANGUAGE BETTER: HUMAN OR ARTIFICIAL INTELLIGENCE?

Askarova Sevinch Azamat kizi,

4th-year student

Abstract: This article compares machine translation and human translation, their advantages and disadvantages, and their place in modern linguistics. The author believes that while artificial intelligence is a fast and convenient tool, human thought is superior in terms of depth, emotion, and cultural perception. The article interprets the combination of both approaches as the future of translation.

Keywords: *translation, artificial intelligence, machine translation, human thought, language, culture, technologies, international communications*

TILNI KIM YAXSHIROQ TUSHUNADI: INSON YOKI SUN'IY INTELLEKT?

Asqarova Sevinch Azamat qizi,

ToshDO'TAU TNA fakulteti 4-kurs talabasi

asqarovasevinch05@gmail.com+998935060535

Annotatsiya: Ushbu maqolada mashina tarjimasi va inson tarjimasining o'zaro taqqoslanishi, ularning afzallik va kamchiliklari hamda zamonaviy tilshunoslikdagi o'rni yoritiladi. Muallifning fikricha, sun'iy intellekt tezkor va qulay vosita bo'lsa-da, inson tafakkuri chuqurlik, hissiyot va madaniy idrok jihatidan ustunlik qiladi. Maqolada har ikki yondashuvning uyg'unligi tarjimaning kelajagi sifatida talqin qilinadi.

Kalit so'zlar: *tarjima, sun'iy intellekt, mashina tarjimasi, inson tafakkuri, til, madaniyat, texnologiyalar, xalqaro aloqalar*

Bugungi globallashuv davrda, tarjima- xalqlar o'rtasidagi aloqa, madaniyat, muloqot va bilim almashinuvi uchun eng muhim vositalardan biri hisoblanadi, deb ayta olamiz. Sun'iy intellekt texnologiyalari, xususan mashina tarjima tizimlari, so'nggi yillarda jadal rivojlanib bordi va millionlab foydalanuvchilarning hayotini yengillashtirishga asqatdi.

Hozirgi kunda deyarli dunyoning 85% aholisi sun'iy intellekt texnologiyalari bilan tanishishdi va ulardan samarali foydalanishmoqda. Endi shu o'rinda, samarali deyishimiz qanchalik to'g'ri? Chunki, hamma ham bunday vositalardan to'laqonli to'g'ri foydalanyapti deya olamizmi? Albatta, yo'q. Nega? Hozirda, biz Google Translate, DeepL, Gemini va ChatGPT kabi dasturlardan har kungi muloqotda, ishda, o'qishda va shu kabi turli muammolarimizga yechim topishda yordamchi sifatida foydalanyapmiz. Faqatgina, ilm yo'lidagi kishilar bunday sun'iy intellekt dasturlaridan o'rinli foydalanishsada, biroq onggi to'liq rivojlanmagan maktab o'quvchilari yoki bunday dasturlarga endi duch kelgan insonlar ulardan qanday foydalanyapti ekan, deb o'ylaymiz. Yuqorida aytganimizdek, sun'iy intellekt ilovalari, saytlari tarjima sohasida katta o'zgarish olib kirdi. Masalan, birinchi navbatda tezkorlik bo'lsa, keyingi o'rinda bu tarjimonga ko'pgina qulaylik va yuqori sifatni ta'minlashga astoydil xizmat qilyapti. Biroq, shunga qaramasdan, inson tarjimasi o'zining nozik idroki, mahorati, badiiyligi, ma'no mazmuni va madaniy moslashuv qobiliyati bilan hanuzgacha o'zining bebaho qadr-qimmatini va ahamiyatini yo'qotmadi va bundan keyin ham shunday bo'ladi.

Mashina tarjimasining eng katta ustuvorligi — bu tepada keltirilganimizdek, tezlik va qulayligidir. Bir necha soniyada butun matnni tarjima qilish imkoniyati uni ommabop qilish imkoniyatini beradi. U o'quvchilar, sayohatchilar va xalqaro tashkilotlar uchun katta yordamchi vazifasini bajara oladi. Bundan tashqari, mashina tarjimasi doimiy o'rganish orqali o'zini xotirasini takomillashtirib boyitib boradi va tildagi umumiy ma'nolarni tezda aniqlay oladi. Shu sababli, u tezkor axborot almashinuvi uchun muhim vosita hisoblanadi. Biroq, bularning barchasi inson tarjimasi oldida hech narsa emas, negaki o'sha biz aytayotgan sun'iy intellektlarni ham inson yaratdi, inson takomillashtirdi, va bir deganda yo'q qila olishi ham inson qo'lida. Tarjimonning imkoniyat va qulayliklari haqida gaplashadigan bo'lsak, tarjimonlar har bir so'z ortidagi mazmun, tuyg'u va madaniyatni his ettirish imkonini beradi. U kontekstni chuqur tushunadi va iboralarni tabiiy, ifodali tarzda qayta yaratadi va o'quvchiga ham oson

tushunilishini ta'minlaydi. Misol uchun, maqollar, hazillar yoki poetik iboralar soʻzma-soʻz tarjima qilinsa, oʻz jozibasini yoʻqotadi. Tarjimon esa bu ifodalarni maqsadli til madaniyatiga moslashtirgan holda qayta yaratadi. Shu sababli, badiiy adabiyot, diplomatiya va matbuot sohalarida balki boshqa turli sohalarda ham inson tarjimasi beqiyos ahamiyatga ega. Sunʼiy intellekt tezkor, ammo u ijodkorlik va hissiy anglashdan yiroq. Inson esa sekinroq ishlaydi, biroq sifatli, tabiiy va mazmunan toʻliq tarjima yarata oladi. Eng samarali yondashuv — bu ikki tizimni uygʻunlashtirish: mashina dastlabki tarjimani bajaradi, inson esa uni tahrir qilib, mukammallashtiradi. Natijada esa vaqt tejraladi, lekin aniqlik va ifodalilik saqlanib qoladi.

Xulosa qilib aytganda, tilni tushunish jarayoni juda murakkab jarayonlardan biri boʻlib, u nafaqat soʻzlarning maʼnosini, balki u soʻzlar ortidagi madaniy, emotsional va ijtimoiy qatlamlarni ham anglashni talab qiladi. Inson tafakkuri, bu jarayonda oʻzining tajribasi, sezgisi, hissiyoti, madaniy olami va kontekstni chuqur tahlil qilish qobiliyati bilan ustunlik qiladi. Insonlar kinoya, hazil, istehzo, subtekst, ishoralar va hissiy ohangni tabiiy ravishda anglay oladi. Bu narsa hozircha sunʼiy intellekt uchun toʻliq egallash qiyin boʻlgan jihatlardan biri hisoblanadi. Biroq, bilamizki, sunʼiy intellektning ham oʻziga xos kuchli tomonlari bor: u ulkan hajmdagi maʼlumotni qisqa vaqt davomida tahlil qila oladi, grammatik qurilmalarni tezda farqlaydi, murakkab matnlarni yuqori aniqlik bilan qayta ishlaydi va oʻrganilgan manbalar, maʼlumotlar, darsliklar va chizmalar asosida tilni mantiqiy tushuntirib bera oladi. Shuningdek, sunʼiy intellekt insonning faoliyatini tezlashtiradigan, xatolarni kamaytiradigan va tarjima, tahlil, matn yaratish kabi vazifalarni samarali bajaradigan kuchli yordamchidir. Umuman olganda, tilni eng chuqur va tabiiy ravishda inson tushunadi, chunki til – avvalo inson ongining mahsuli. Sunʼiy intellekt esa tilni matematik va statistik model sifatida qayta ishlab, funksional darajada tushunadi, ammo insonning hissiy va madaniy tajribasini toʻliq oʻzlashtira olmaydi. Shu bilan birga, AI va inson hamkorligi tilni oʻrganish, tarjima va ilmiy tadqiqotlar sohasida eng yaxshi natijalarni bera oladi. Demak, aytishimiz mumkinki kelajakda tilni anglashda inson va sunʼiy intellekt bir-birini

to'ldirib, hamjihatlikda ish ko'rilsa, tarjima, tezkor, ish unumdor va inson ichki kechinmalari va hissiyotlariga boy bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar va manbalar:

1. Hutchins, W. J. (2005). Machine Translation: History and Development. Cambridge University Press.
2. Nida, E. A. (2001). Language and Culture: Contexts in Translation. Routledge.
3. Koehn, P. (2020). Neural Machine Translation. Cambridge University Press.
4. <https://translate.google.com>
5. <https://www.deepl.com>